

**T.C.
GÜMRÜK VE TİCARET BAKANLIĞI
KOOPERATİFÇİLİK GENEL MÜDÜRLÜĞÜ**

**2017 YILI
İPEKBÖCEĞİ RAPORU**

NİSAN 2018

GİRİŞ	3
ÜRETİM	3
Dünya Üretimi	3
Türkiye üretimi	5
TİCARET	7
Dünya İhracatı	7
Türkiye İhracatı	7
Dünya İthalatı	9
Türkiye İthalatı	9
DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE TÜKETİM	11
POLİTİKALAR	12
Dünyada Uygulanan Politikalar	12
Türkiye’de Uygulanan Politikalar	12
FİYATLAR	13
Dünya Yaş Koza Fiyatları	13
Dünya Ham İpek Fiyatları	13
Dünya Kuru Koza Fiyatları.....	14
Dünya İpek İpliği Fiyatları	14
Kozabirlik ve Türkiye Fiyatları	14
SEKTÖRÜN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	16

GİRİŞ

İpeğe ve ipekböcekçiliğine dair en eski bilgiler Çin kaynaklarında görülmektedir. İpekçilik uzun yıllar bu ülkede yapıldıktan sonra, Çin sınırlarının batısında geniş toprakları ve ticaret yollarını elinde bulunduran Türk devletlerinin de sayesinde dünyaya yayılmıştır.

Osmanlı Devleti'nde XVI. yüzyılın ortasına doğru, ipekli dokumacılık çeşitlenmiş ve bu işle uğraşanların sayısı artmıştır. Bursa'dan başka, İstanbul, Edirne, Amasya, Denizli, İzmir ve Konya gibi illerde ipekli kumaşlar dokunmuştur. İpek çekme sanayi ise 1845 yılında Bursa'da kurulan 60 mançınıklı fabrika ile başlamış olup, Bursa ve İzmit bölgesinde kurulan ipek çekme fabrikası sayısı 1860 yılında 85'e ulaşmıştır.

Diğer taraftan, yerli ipekböceği tohumu üretilmesine yönelik olarak Bursa'da bir İpekböcekçiliği Enstitüsü kurulmuştur. Bu gelişmeyle beraber ipekböcekçiliği ilk kez bilimsel yöntemlerle yapılmaya başlanmıştır.

Cumhuriyetin ilanından sonra, 1926 yılında 859 sayılı kanunla Türkiye'de tohum üretimi, ipekböceği bakım ve beslemesi ile ilgili hususlar hukuki teminat altına alınmıştır. Ülkemizde koza üretimini korumak ve arttırmak amacıyla 1940 yılında Bursa, Bilecik ve Adapazarı'nda ilk kooperatifler kurulmuştur. Daha sonra bu kooperatifler birleşerek 11 Mayıs 1940 tarihinde S.S. Bursa Koza Tarım Satış Kooperatifleri Birliğini (Kozabirlik) kurmuşlardır. 1963 yılında Kozabirlik Tohum Üretim İşletmesi kurulmuştur. Bu işletmede ülkemizde yetiştirilen yerli ırk ipekböceğinin hastalıklara karşı dayanıklı, kutu başına verimliliği yüksek hibrid ipekböceği tohumunun üretilmesi sağlanmıştır. Bu anlamda ülkemiz dünyada kendi tohumunu üretebilen birkaç ülkeden biridir.

Ülkemizde ipekböcekçiliği ilkbahar ve sonbahar dönemlerinde olmak üzere yılda 2 kez yapılabilmeyle beraber, ekonomik olarak daha verimli olduğu için sadece ilkbahar beslemesi gerçekleştirilmektedir. İncir (kuluçka) ettirilen ipekböcekleri, havaların daha erken ısındığı Ege ve Akdeniz bölgelerinde Nisan ayı başında, diğer bölgelerde Nisan ayı sonu ile Mayıs ayı başında üreticilere teslim edilerek beslemeye alınmaktadır. Üreticiler yaklaşık 1 aylık besleme dönemi ve 10 günlük koza örme dönemi olmak üzere toplam 40 günlük dönem sonunda ürünlerini Birliğe teslim etmektedirler. İpekböceği yumurtaları, içinde 20.000 canlı yumurta bulunacak şekilde kutulanmaktadır. 1 kutu ipekböceğinden 40-44 kg'a kadar ürün alınabilmektedir. Bölgelere ve üretici deneyimine göre farklılıklar olmakla birlikte Ülkemiz ortalaması 25- 30 kg'dır.

ÜRETİM

Dünya Üretimi

Dünyada yaklaşık 30 ülkede ipekböcekçiliği yapılmaktadır. 2007-2011 yılları arası dünya yaş koza üretimi ülkeler itibariyle Tablo-1'de gösterilmektedir. Dünya yaş koza üretiminde yıllık ortalama 600-700 bin ton arasında değişen bir üretim rakamıyla Çin ilk sırayı almakta, bu ülkeyi 130 bin ton civarında bir üretimle Hindistan takip etmektedir. Bu üretim

değerleriyle Çin ve Hindistan'ın dünya üretiminin büyük bir kısmını gerçekleştirdiği anlaşılmaktadır. 2008 ve 2009 yılları arasında yaklaşık 25 bin ton üretimle Özbekistan en büyük üçüncü üretici durumundadır.

Bazı yıllara ilişkin ülke değerlerine ulaşmak mümkün olmamakla birlikte 2007-2011 yılları arasındaki toplam üretim miktarları incelendiğinde yıllık ortalama 800.000 ton civarında dünya üretiminin olduğu anlaşılmaktadır. İpekböcekçiliği konusunda en önemli veri kaynağı durumunda bulunan Uluslararası İpekböceği Komisyonu (International Sericultural Commission-ISC), 2012 yılından itibaren veri derleme ve yayınlama işlemlerine son vermiştir. Bu nedenle, 2012-2017 yılları arasına ilişkin bir değerlendirme yapmak mümkün değildir.

Tablo-1: Ülkeler bazında dünya yaş koza üretimi (ton) (2007-2011)*

Ülkeler	2007	2008	2009	2010	2011
Çin	792.694,00	683.381,00	574.099,00	649.000,00	661.000,00
Hindistan	*	133.316,00	131.661,00	130.714,00	*
Özbekistan	*	25.760,00	25.896,00	*	*
Brezilya	8.617,00	6.266,00	4.835,00	4.439,00	3.037,00
Tayland	1.785,00	7.700,00	4.655,00	4.655,00	*
İran	1.665,00	*	*	*	*
Japonya	433,00	382,00	327,00	264,00	220,00
Bangladeş	408,00	*	*	*	*
Türkiye	127,00	127,00	140,00	129,00	151,00
Endonezya	470,00	273,00	133,00	161,00	*
Yunanistan	104,00	*	*	*	*
Bulgaristan	55,00	48,00	51,00	75,00	49,00
Filipinler	9,00	9,00	4,00	*	*
Romanya	4,00	5,00	25,00	*	*
Suriye	2,50	2,50	4,00	3,50	3,00
Toplam	806.373,50	857.269,50	741.830,00	789.440,50	664.460,00

Kaynak: International Sericultural Commission (ISC),

*2012 yılından sonra bu verilere ulaşılamamıştır.

Dünya ham ipek verileri incelendiğinde yaş koza üretimine benzer bir sonuçla karşılaşılmaktadır. Tablo-2'de ISC verilerine göre 2011-2016 yılları arasında ülkeler bazında dünya ham ipek üretimi gösterilmektedir. Çin yaklaşık 160.000 tonluk üretimle ilk sırada yer almakta olup yaklaşık 30.350 tonluk üretimle Hindistan en büyük ikinci üretici konumundadır. Özbekistan ise, 1.256 tonluk üretim hacmiyle üçüncü sıradadır. Ülkeler bazında ham ipek ve yaş koza üretimi beraber değerlendirildiğinde, Çin ve Hindistan'ın dünya üretiminde halen geleneksel yerini korudukları görülmektedir.

Tablo-2: Ülkeler bazında dünya ham ipek üretimi (ton) (2010-2016)*

Ülke	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Çin	104.000,00	126.000,00	130.000,00	146.000,00	170.000,00	158.400,00
Hindistan	23.060,00	23.679,00	26.480,00	28.708,00	28.523,00	30.348,00
Özbekistan	940,00	940,00	980,00	1.100,00	1.200,00	1.256,00
Tayland	655,00	655,00	680,00	692,00	698,00	712,00
Brezilya	558,00	614,00	550,00	560,00	600,00	650,00
Vietnam	500,00	450,00	475,00	420,00	450,00	523,00
Kuzey Kore	300,00	300,00	300,00	320,00	350,00	365,00
Filipinler	1,00	0,89	1,00	1,10	1,2	182,00
İran	120,00	123,00	123,00	110,00	120,00	125,00
Bangladeş	38,00	42,50	43,00	44,50	44,00	44,00
Türkiye	22,00	22,00	25,00	32,00	30,00	32,00
Japonya	42,00	30,00	30,00	30,00	30,00	32,00
Bulgaristan	6,00	8,50	8,50	8,00	8,0	9,00
Madagaskar	16,00	18,00	18,00	15,00	5,0	6,00
Endonezya	20,00	20,00	16,00	10,00	8,0	4,00
Tunus	3,00	3,95	4,00	4,00	3,0	2,00
Mısır	0,70	0,70	0,70	0,82	0,83	1,2
Güney Kore	3,00	1,50	1,60	1,20	1,0	1,00
Suriye	0,50	0,50	0,70	0,50	0,30	0,25
Kolombiya	0,60	0,60	0,60	0,50	0,50	0

Kaynak: International Sericultural Commission (ISC)

*2016 yılından sonra bu verilere ulaşılamamıştır.

Türkiye Üretimi

Ülkemizde ipekböcekçiliği ilkbahar ve sonbahar dönemlerinde olmak üzere yılda 2 kez yapılabilmeyle beraber, ekonomik olarak daha verimli olduğu için sadece ilkbahar beslemesi gerçekleştirilmektedir. İncir (kuluçka) ettirilen ipekböcekleri, havaların daha erken ısındığı Ege ve Akdeniz bölgelerinde Nisan ayı başında, diğer bölgelerde Nisan ayı sonu ile Mayıs ayı başında üreticilere teslim edilerek beslemeye alınmaktadır. Üreticiler yaklaşık 1 aylık besleme

dönemi ve 10 günlük koza örme dönemi olmak üzere toplam 40 günlük dönem sonunda ürünlerini Birliğe teslim etmektedir. İpekböceği yumurtaları, tam ve yarım kutu olarak satışa sunulmaktadır. Tam kutu içinde 20.000, yarım kutu içerisinde ise 10.000 canlı yumurta bulunacak şekilde kutulanmaktadır. 1 kutu ipekböceğinden 40 kg'a kadar ürün alınabilmektedir. Bölgelere ve üreticilerin deneyimine göre farklılıklar olmakla birlikte ülkemiz ortalaması 25-30 kg'dır.

Son iki yıldır Ülkemizde üretilen yaklaşık 100-120 ton yaş kozanın, yaklaşık 60-70 tonu Kozabirlik tarafından, 40-50 tonu da Diyarbakır bölgesinde faaliyet gösteren Kulp Ziraat Odası Kulp İpek Üretim Merkezi İktisadi İşletmesince satın alınmaktadır. Satın alınan toplam kozanın kurutulması sonucunda yaklaşık 45-50 ton kuru koza elde edilmektedir.

2002-2017 yılları arası ipekböcekçiliğinin durumu ve yaş koza üretim miktarları Tablo-3'te verilmiştir. Tablo incelendiğinde yıllar itibarıyla yaş koza üretiminin yaygınlaştığı görülmektedir. 2002 yılında 21 olan ipekböceği besleyen il sayısı 2017 yılına gelindiğinde 52'ye; 327 olan köy sayısı ise 2017 yılında 660'a yükselmiştir.

İpekböceği besleyen aile sayısı 2002 yılında 2356 iken 2017 yılında 2128 olmuştur. Açılan kutu sayısı da 2002 yılında 3.885 iken 2017 yılında 5.685,5'e yükselmiştir.

Tablo-3: Türkiye ipekböcekçiliği ve yaş koza üretimi (damızlık dâhil)

	İpekböceği besleyen			Açılan Kutu Sayısı	Alınan Yaş Koza Miktarı (Polihibrit+ Damızlık) (kg)
	İl sayısı	Köy sayısı	Aile sayısı		
2002	21	327	2.356	3.885	100.013,70
2003	24	280	2.758	5.094	169.221,10
2004	24	272	2.919	5.161	145.173,00
2005	23	278	2.729	5.669	160.173,50
2006	22	246	2.597	5.698	128.944,90
2007	25	215	2.318	5.263	127.146,20
2008	26	199	2.238	5.564	126.614,20
2009	28	211	2.358	5.683	139.599,60
2010	26	193	2.183	5.476	128.960,08
2011	35	299	2.623	5.808	150.646,65
2012	29	342	2.572	5.576	133.707,10
2013	36	328	2.348	5.266	121.494,70
2014	37	342	1.760	3.738	80.054,40
2015	36	358	1.956	4.550	114.784,50
2016	42	459	2.001	5.302	102.833,00
2017	52	660	2.128	5.685,5	101.820,90

Kaynak: Kozabirlik

Not: 2017 yılı güz besleme döneminde, deneme amacıyla yapılan üretim sonucunda, toplam 5 üreticimizden 27,0 kg yaş koza elde edilmiştir.

TİCARET

Dünya İhracatı

2007-2011 yılları arasında ISC verilerine göre dünyada en fazla ham ipek ihracatı yapan Çin'in 2011 yılı ham ipek ihracatı 10.305 ton olmuştur. İtalya ise 2011 yılında 719 tonluk ihracatla en büyük ikinci ihracatçı konumundadır. İpek ve ipekböcekçiliği alanında en önemli veri kaynağı olan ISC'nin 2011 yılı sonrasında veri açıklamayı bırakması nedeniyle, 2012-2016 yılları arasına ilişkin veriye erişilememiştir.

Türkiye İhracatı

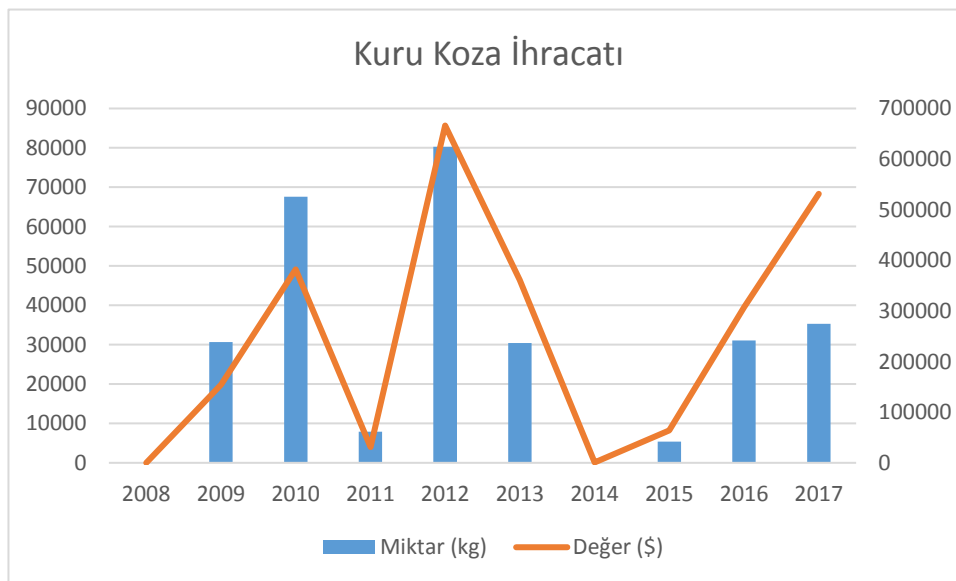
TÜİK ihracat verileri incelendiğinde Türkiye'nin net kuru koza ihracatçısı konumunda olduğu görülmektedir. 2008 – 2017 yılları arasında yıllık ortalama 28 ton kuru koza ihracatı gerçekleşmiştir. Kuru koza ihracat rakamları oldukça değişken olup ürün esnekliğinin yüksek olmasından dolayı kriz yıllarında ihracatta büyük düşüşler yaşanmıştır.

Tablo-4 Türkiye kuru koza ihracat miktar ve değerleri (2008-2017)

Yıllar	Miktar (kg)	Değer (\$)
2008	0	0
2009	30.675	154.182
2010	67.568	381.820
2011	7.884	31.343
2012	80.238	666.287
2013	30.445	361.335
2014	11	921
2015	5.350	64.200
2016	31.081	307.189
2017	35.315	531.295

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri

Grafik-1: Türkiye kuru koza ihracat miktar ve değerleri (2007-2016)

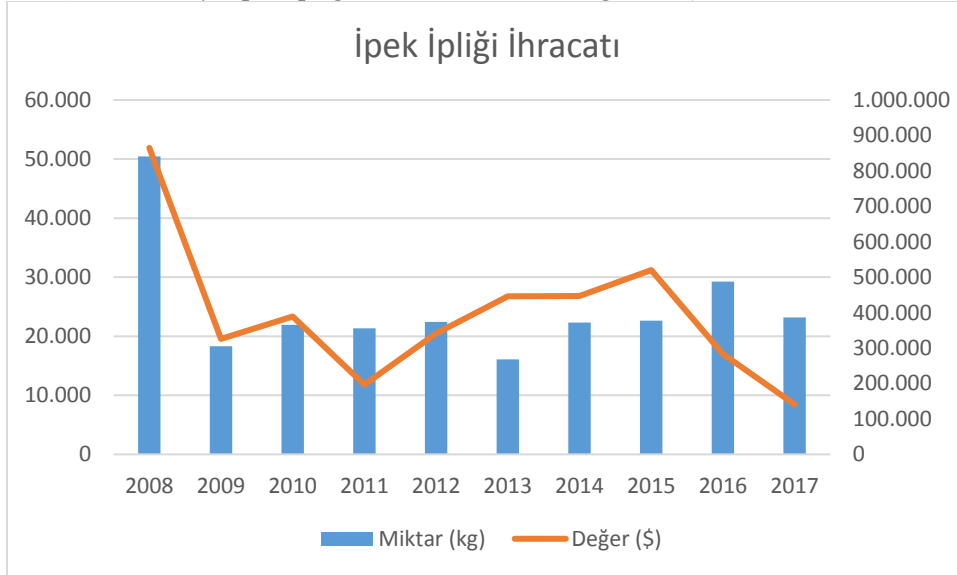

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri

Tablo-5 Yıllar bazında ipek ipliği ihracat miktar ve değerleri (2008-2017)

Yıllar	Miktar (kg)	Değer (\$)
2008	50.423	864.930
2009	18.295	325.607
2010	21.937	388.769
2011	21.334	196.898
2012	22.446	341.166
2013	16.094	445.650
2014	22.295	446.674
2015	22.615	520.411
2016	29.229	283.506
2017	23.174	141.104

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri

Grafik-2: Türkiye ipek ipliği ihracat miktar ve değerleri (2008-2017)

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri

Türkiye'nin ipek ipliği ihracatı yaptığı ülkelere ait 2016 ve 2017 yılı ihracat verilerinin gösterildiği Tablo-6 incelendiğinde, 2016'da Mısır, Lübnan ve Ürdün'e yapılan ipek ipliği ihracatı toplam miktarın yaklaşık %60'ını oluştururken 2017'de Irak, Türkmenistan ve Tacikistan'a yapılan ihracat miktarı toplam ihracatın %60'ını oluşturmuştur.

Tablo-6 Ülkeler bazında 2017 yılı toplam ipek ipliği ihracatı

Ülkeler	2016		2017	
	Miktar (Kg)	Değer (\$)	Miktar (Kg)	Değer (\$)
Mısır	7.919	36.285	-	-
Lübnan	5.810	16.600	-	-
Irak	2.350	9.662	10.115	42.937
Polonya	1.358	8.922	-	-
Türkmenistan	-	-	2.627	13.402

Tacikistan	1.746	10.391	1.171	4.802
İran	582	12.347	1.072	7.073
Ürdün	3.539	13.745	1.019	3.225
Azerbaycan	73	321	1.004	3.875
Almanya	797	21.059	953	3.202
Tunus	78	685	832	6.817
Fas	-	-	720	1.570
Afganistan	-	-	534	4.653
Hindistan	110	1.004	529	2.323
Belçika	-	-	501	2.21
Özbekistan	514	34.939	304	19.114
Kazakistan	1.100	5.064	245	880
İtalya	205	10.467	147	6.707
Diğer	3.048	102.015	1.401	18.503
Toplam	29.229	283.506	23.174	141.104

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri

Dünya İthalatı

Dünya ham ipek ithalat verilerine göre Hindistan'ın dünyada en fazla ham ipek ithalatı yapan ülke olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanında, dünya tekstil pazarında önemli bir paya sahip olan İtalya'nın 2011 yılı ithalat kalemi dikkate alındığında önemli bir ham ipek ithalatçısı olduğu görülmektedir. Kuru koza ithalatı miktar olarak ham ipeğin oldukça altında gerçekleşmekte olup Çin en büyük ithalatçı ülke konumundadır. ISC'nin 2011 yılı sonrasında veri açıklamayı bırakması nedeniyle, 2012-2017 yılları arasına ilişkin veriye erişilememiştir.

Türkiye İthalatı

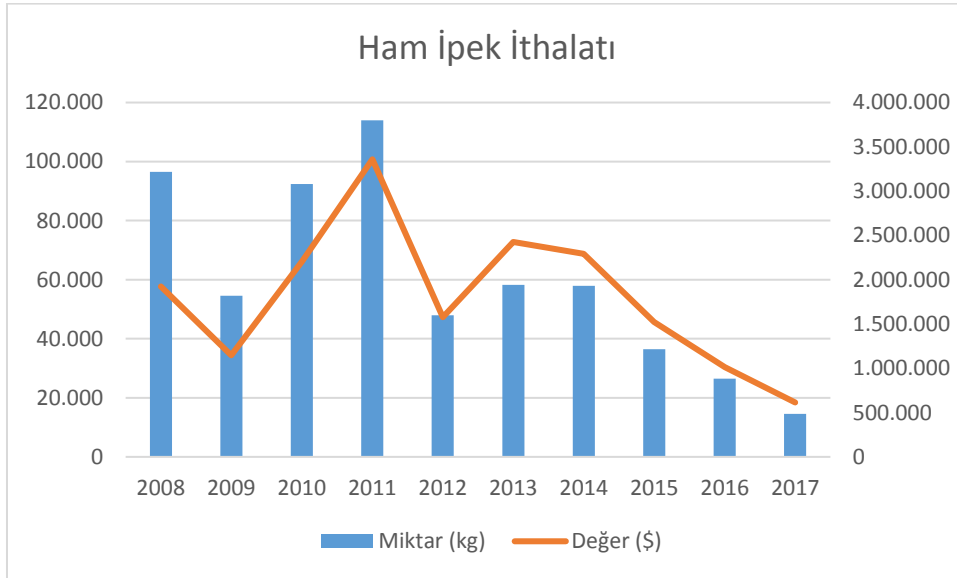
İpek ipliği ithalatı, ülkemiz piyasası ve halı ihracatına bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Çin menşeli ipek ipliği fiyatının Özbek ipeğine göre daha pahalı olması nedeniyle halı sektöründe çok fazla kullanılmamakta olup, daha çok dokumada (fular, şal, eşarp vb.) kullanılmaktadır. Çin'den son beş yılda (2013-2017) ülkemize yaklaşık 40 ton (ortalama yıllık) iplik ithal edilmiştir. Ülkemiz ipek halıcılığı her geçen gün kan kaybetmekte olup, halıcılıkla ismi özdeşleşen Hereke'de halen faaliyet gösteren firma sayısı 5'in altına düşmüştür. Ülkemizin diğer bölgelerindeki firmalar da azalmakta ayrıca mevcut firmaların bir kısmı da ülkemiz yerine işçiliğin ucuz olduğu Çin ve Özbekistan'da halı dokutarak ülkemize ithal etmektedir.

2008-2017 yılları Türkiye ham ipek ithalatı Grafik-3'te gösterilmiştir. Grafik incelendiğinde 2008 yılından bu yana ithalat miktarının % 80 düştüğü, görülmekte olup ithal edilen malların değerinin ise (% 70) daha az düştüğü anlaşılmaktadır.

Tablo-7 Yıllar bazında ham ipek ithalat miktar ve değerleri (2008-2017)

Yıllar	Miktar (kg)	Değer (\$)
2008	96.571	1.924.232
2009	54.572	1.145.832
2010	92.422	2.205.181
2011	113.991	3.358.819
2012	47.957	1.575.124
2013	58.300	2.424.858
2014	57.947	2.291.283
2015	36.499	1.523.632
2016	26.496	1.013.688
2017	14.571	614.222

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri

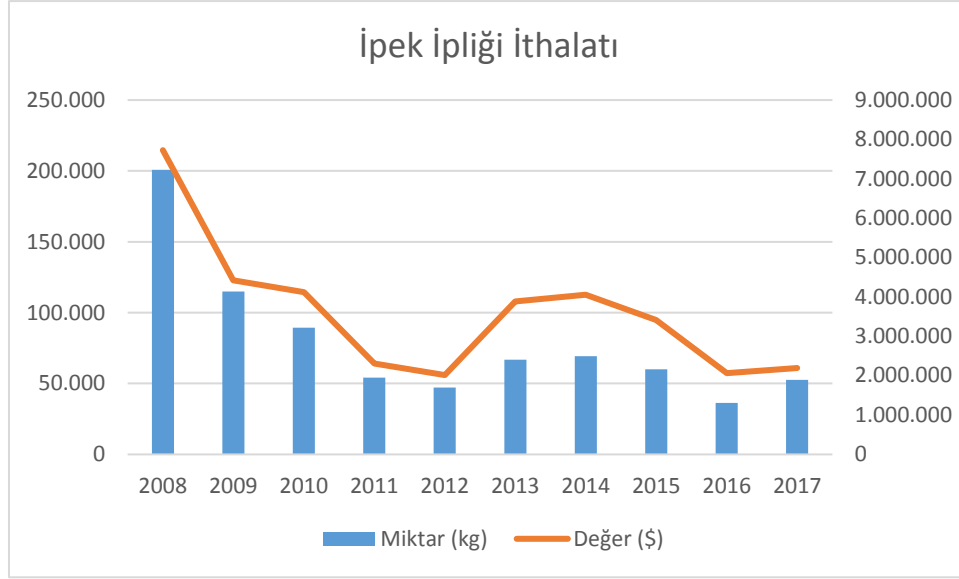
Grafik-3: Türkiye ham ipek ithalatı miktar ve değerleri (2008-2017)

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri

Tablo-8 Yıllar bazında ipek ipliği ithalat miktar ve değerleri (2008-2017)

Yıllar	Miktar (kg)	Değer (\$)
2008	200.815	7.726.040
2009	115.015	4.424.941
2010	89.457	4.121.647
2011	54.101	2.305.366
2012	47.067	2.015.059
2013	66.821	3.883.426
2014	69.319	4.053.657
2015	59.987	3.410.839
2016	36.263	2.063.777
2017	52.505	2.196.881

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri

Grafik-4: Türkiye ipek ipliği ithalatı miktar ve değerleri (2008-2017)

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri

2017 yılında ithal edilen ipek ipliğinin menşei incelendiğinde ithalatın yaklaşık % 64'ünün Çin'den, % 20'sinin İtalya'dan ve % 12'lik kısmı ise Tayland'dan karşılanmaktadır.

Tablo-9 Ülkeler bazında 2017 yılı ipek ipliği ithalatı

Ülkeler	Miktar (Kg)	Değer (\$)
Çin	33.729	1.136.765
İtalya	10.120	612.235
Tayland	6.446	290.388
Brezilya	1.816	133.051
Hindistan	178	2.465
Japonya	95	9.624
Almanya	76	3.024
Tayvan	45	9.329
Toplam	52.505	2.196.881

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri

DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE TÜKETİM

Dünyada, ipek önemli bir tekstil hammadde olup, lüks tüketim mallarında kullanılmaktadır. İpek ürünleri küresel tekstil çıktısının % 0,2'sini oluşturmaktadır.¹ İpeğin toplam tekstil ürünleri içerisinde payının düşük olmasına rağmen ipek ürünleri milyarlarca dolarlık bir ticaret hacmine sahip olup ipek pamuktan yaklaşık 20 kat daha değerli bir üründür.²

En fazla ipek tüketimine sahip ülkeler sırasıyla, ABD, İtalya, Hindistan, Fransa, Çin'dir³. Çin ve Hindistan aynı zamanda en büyük üreticilerdir. Ayrıca, küresel tekstil

¹ Datta & Nanavaty, Global Silk Industry: A Complete Source Book, 2005

² International Trade Center, <http://www.tradeforum.org/Silk-in-World-Markets/>

³ ISC, International Sericultural Comission, <http://inserco.org/en/statistics>

piyasasında önemli bir yere sahip olan İtalya da dünyada önemli tüketici ülkelerden birisi konumundadır.

Ülkemizde ipek farklı kullanım alanlarına sahip olup, ham ipeğin yanında genellikle halı firmaların tarafından ithal bükülmüş ve boyalı ipek kullanılmaktadır. Ülkemizde üretilen kuru kozanın % 60'lık kısmı Kozabirlik tarafından, % 40'lık kısmı ise Kulp Ziraat Odası Kulp İpek Üretim Merkezi tarafından kullanılmaktadır Yıllık toplam 45- 50 ton kuru koza elde edilebilmektedir.

Halı piyasasının durumuna göre, son altı yıllık veriler incelendiğinde ortalama 110 tonluk ithal edilen ipek ipliğinin büyük kısmı halı imalatçısı firmalarca kullanılmaktadır. Ülkemiz ipek halıcılığı her geçen gün kan kaybetmekte olup, halıcılıkla ismi özdeşleşen Hereke'de halen faaliyet gösteren firma sayısı 5'in altına düşmüştür.

Ayrıca, Bursa Kozahan'da satılan ipek kumaşlarının (fular, eşarp vb.) üretiminde çeşitli ülkelerden ithal edilen ithal dokunmuş ham kumaş kullanılmaktadır. Üretici firmalar, boya ve baskıları ise iç piyasadan temin etmektedir.

POLİTİKALAR

Dünyada Uygulanan Politikalar

Avrupa Birliği ülkelerinde üreticilere asgari 20 kg ürün elde etmek şartıyla, kutu başına 133 € doğrudan gelir desteği verilmektedir. Üreticilerin elde ettiği kozalar üzerinde kamu idarelerinde bir tedbir uygulanmamakta, kozaların kullanımında inisiyatif üreticilere bırakılmaktadır. İran'da, devlet yaş kozayı \$ 3,5'tan satın alıp daha düşük fiyattan tüketicilere satarak ipek üretimini teşvik etmektedir. Pazarın dünyada en gelişmiş olduğu Çin'de, koza piyasada alınıp satılabilmekte olup, özel sektörün payı her geçen yıl artmaktadır. Bu ülkede yapılan ticaretin yaklaşık % 70-80'i özel sektör tarafından gerçekleştirilmektedir. Özbekistan'da ise üretilen yaş kozayı devlet satın almaktadır.

Türkiye'de Uygulanan Politikalar

Ülkemizde üreticilerce Kozabirlik'e teslim edilen ürüne kg başına Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının Hayvancılık Desteklemeleri kapsamında destekleme ödemesi yapılmaktadır. Birlik ise her yıl kilogram başına belirlediği fiyattan ürün alımı yapmaktadır. İpekböceği yumurtaları Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Hayvancılık Desteklemeleri kapsamında üreticilere ücretsiz olarak verilmektedir. 2017 yılında; ücretsiz dağıtılan 5.685,5 kutu ipekböceği yumurtası için tohum üreticisi kuruluş olan Kozabirlik'e 70,00 TL/kutu, üreticiye ise ürettiği yaş koza için 50,00 TL/kg olmak üzere toplam 5.489.030,00 TL destekleme ödemesi yapılmıştır.⁴

Üreticiler, 2002-2005 yılları arasında Devlet Fiyat İstikrar Fonundan, 2006 yılından itibaren ise "Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkındaki Kanun Hükmünde Kararname" kapsamında Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığınca ürün bazında desteklenmekte olup, 2012

⁴ Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ve Kozabirlik verileri.

dâhil son beş yılda Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığınca sektöre 16 Milyon TL destekleme ödemesi yapılmıştır.

FİYATLAR

Dünya Yaş Koza Fiyatları

Çin'in fiyat politikaları dünya piyasasında belirleyici bir etkidir. Diğer büyük üretici ülkelerden olan Hindistan kullanımının yaygın olması sebebiyle, mevcut üretimi yanında ithalat yapmakta fiyat alıcı konumunda bulunmaktadır. Özbekistan ise fiyatları Çin'e endeksli olarak belirlemekte, kalitesinin düşüklüğü nedeniyle burada fiyatlar bir miktar daha düşük gerçekleşmektedir.

2009 yılında Çin'de yaş koza \$ 2,5-3,0 seviyesinde iken 2010 yılında 4,0-5,0 \$ seviyesindeki fiyattan alım yapıldığı belirtilmektedir. Diğer önemli koza üreticilerinden Özbekistan gibi Türk Cumhuriyetleri Çin'in fiyatlarına yakın fiyat uygulamaktadır.

Çin'de üreticilerden 2010 yılında \$ 3-4 arasında, 2011 yılında \$ 3,5-4,5 arasında yaş koza alımı yapılmıştır. Özbekistan'da yaş koza üretimi devletin kontrolü altında olup, devlet üretilen yaş kozayı üreticilerden alarak kendisi piyasaya vermektedir. Buradaki yaş koza alım fiyatları Çin'in 1-1,5\$ altındadır.

2012 yılında, Çin piyasasında piyasa koşullarına göre fiyat 6 \$'a kadar çıkmasına rağmen ortalama \$ 5'dan işlem görmüştür. Özbekistan'daki piyasada Çin'in etkisi fazla olduğundan fiyatlar Çin'in fiyatlarına göre değişmektedir. 2012 yılında fiyatlar \$ 3-4 civarında oluşmuştur.

Son iki yılda Çin yaş koza alım fiyatları \$ 6,5-7 civarında oluşmaktadır.

Dünya Ham İpek Fiyatları

Küresel ham ipek piyasasını büyük ölçüde Çin belirlemektedir. 2000'li yıllarda ipek fiyatları da 20 \$ seviyesine kadar gerilemiştir. 2009 yılında Çin'de 30-35 \$ olan ham ipek ipliği 2010 yılı sonuna gelindiğinde 45-50 \$ seviyesine çıkmıştır. Çin'de 2010 yılında, bir önceki yıla göre yaklaşık % 10-15 arasında meydana gelen üretim azalması nedeniyle, yılın ikinci yarısında ipek fiyatları \$ 35,0'dan 50-55 \$'a yükselmiştir. Çin'den sonra en büyük ikinci ipek ihracatçısı Özbekistan'da ise fiyatlar Çin'e göre ayarlanmaktadır. Kalitesi daha düşük olması nedeniyle Özbek ipek fiyatları Çin'den yaklaşık \$ 7-10 arasında daha düşük gerçekleşmekte olup \$ 40,0 seviyesinde gerçekleşmiştir.

2011 yılının ortalarında ham ipek fiyatlarında düşüş başlamış ve yılsonunda fiyatlarda % 20-25 oranında düşüş gerçekleşmiştir. 2011 yılı sonu 2012 yılı başında Çin ipeği yaklaşık \$ 40'a, Özbek ipeği ise \$ 30'a kadar düşmüştür. 2012 yılı sonuna doğru fiyatlarda bir miktar düzelme yaşanmıştır. 2013 yılında ise \$ 54-55 civarında bir fiyat oluşumu gözlenmiş olup fiyatlar günlük olarak değişebilmektedir.⁵ 2013 yılı sonunda Hindistan ham ipek fiyatları \$ 52-54

⁵ Fibre2fashion, Industry Report, <http://www.fibre2fashion.com/industry-article/48/4704/good-price-for-green-cocoons-is-it-a-boon-or-curse2.asp>

seviyesinde gerçekleşmiştir. Son iki yıllık süreçte Çin ham ipek fiyatları \$ 40-45 civarında seyretmiştir.

Dünya Kuru Koza Fiyatları

1991 yılında ipek fiyatlarında yaşanan düşüş koza fiyatlarını da etkilemiştir. 2000'li yılların başında kuru koza fiyatları \$ 2-3 seviyesine düşmüştür. Daha sonra fiyatlarda yavaş da olsa artışlar görülmeye başlamıştır. 2011 yılının ortalarında ipek fiyatlarında düşüş başlamış ve yılsonunda fiyatlarda % 20-25 oranında azalma meydana gelmiştir. Özellikle son yıllarda ham ipek fiyatlarında önemli oranda yükseliş görülmektedir. 2014 yıl sonu itibarıyla Hindistan'da ortalama kuru koza fiyatı \$ 3,4 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Dünya İpek İpliği Fiyatları

Hindistan mevcut üretiminin yanında yıllık 15.000 ton civarında ipek ipliği ithal etmektedir. İpek üreticisi firmaların ekonomik durumlarına, kalite (A3, A4, A5, A6) ve denyelerine (20/22, 40/44, 50/70) göre fiyatlar farklılık arz etmektedir.

2012 yılında A3 kalite 40/44 denye ham ipek ipliğinin fiyatı ortalama \$ 45, A5 kalite 40/44 denye ham ipek ipliğinin fiyatı ortalama \$ 50 seviyesindedir. Özbekistan ipliği ise Çin ipliğinden yaklaşık \$ 10 aşağıda olup, A3 kalite 40/44 denye ham ipek ipliğinin fiyatı 2012 yılında ortalama \$ 35 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Bugüne kadar kalitesi ile ön planda olan ancak son yıllarda üretimi önemli ölçüde azalan Brezilya ipliği ise Çin ipliğinden yaklaşık \$ 5-10 daha pahalıdır.

Dünyada ipek ihracatını gerçekleştiren Çin ve Özbekistan'ın belirlediği ipek fiyatları tüm dünyada belirleyici etki yapmaktadır. Ülkemiz ipek ithalat verileri incelendiğinde 2015 yılında 1 kg ham ipek ipliğinin \$ 42, 2016 yılında ise 1 kg ham ipek ipliğinin \$ 38 ithal edildiği görülmektedir. Ülkemiz piyasasını en çok etkileyen Özbek ipliğidir. Kalitesi düşük olmasına karşın fiyatının düşük olması özellikle halı dokumacılığında tercih edilmesine yol açmaktadır.

Kozabirlik ve Türkiye Fiyatları

Kozabirlik 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanuna göre faaliyet gösteren bir tarım satış kooperatifleri birliği olup Bursa, Bilecik, Adapazarı, Eskişehir ve Alanya bölgelerinde bulunan 5 ortak kooperatifleriyle faaliyet göstermektedir. Birliğe bağlı kooperatiflerin 3.327 kayıtlı ortağı bulunmaktadır. 4572 sayılı Kanunun 16.06.2000 tarihinde yürürlüğe girmesiyle Birlik özerk bir yapıya kavuşmuştur. Bu nedenle, ipekçilik sektöründe yaşanan ve yaşanabilecek olumsuzluklara bir özel sektör kuruluşu olarak hızlı bir şekilde müdahale edebilmektedir.

Türkiye'de üretimi arttırmak amacıyla devlet ve Birlik tarafından önemli çalışmalara imza atılmıştır. Tohum Üretim İşletmesinde üretilen ipekböceği tohumları Hayvancılık Desteklemeleri kapsamında üreticilere ücretsiz olarak dağıtılmaktadır. Birlik iyi fiyat

uygulamalarının yanında, üreticinin bilinçli bir şekilde üretim yapmasına, dolayısıyla üretim kayıplarının en aza indirilmesi amacıyla tüm üretim bölgelerinde köy-köy eğitim çalışmaları düzenlemekte, yine bu çalışmalar kapsamında tüm böcekhaneler Birlik imkanları ve teknik elemanlarınca ilaçlanarak dezenfekte edilmektedir.

Ülkemizde ipekböcekçiliğinin yaygınlaştırması çalışmaları kapsamında, ipekböceğinin tek besin kaynağı olan dut kapasitesinin artırılması için Kozabirlik tarafından üreticilere ücretsiz olarak dut fidanı ve çöğürü dağıtımı yapılmaktadır. Birlik son on yılda (2008-2017) 485.150 fidan dağıtımını yapmıştır.⁶

Üreticilerin ihtiyacı olan ipekböceği yumurtalarını ülkemizde Kozabirlik tarafından üretilmektedir. Bu nedenle, Türkiye dünyada kendi ipekböceği yumurtasını üreten ender ülkelerden birisidir. Birlikçe ipekböceği yumurtaları son iki yıldır tüm bölgelerde infıcar (kuluçka) ettirilmiş böcek olarak üreticilere teslim edilmektedir.

Kozabirlik uzun yıllardan beri koza alımı konusunda tek alıcı konumunda olup, Türkiye fiyatları büyük ölçüde Birliğin alım politikaları ve destekleme ödemeleri tarafından belirlenmektedir.

Tablo-10 Kozabirlik yaş koza alım miktarları (kg.) (2008-2017)

Yıllar	Yaş koza alım miktarı (kg)
2008	126.614,20
2009	139.599,60
2010	128.960,08
2011	150.646,65
2012	133.707,10
2013	121.494,70
2014	80.054,40
2015	66.252,50
2016	57.365,00
2017	59.075,90

Kaynak: Kozabirlik

2000 yılından itibaren yaş kozanın destekleme kapsamına alınmasıyla, Kozabirliğe dünya fiyatları üzerinden alım yapabilme imkânı doğmuştur. Polihibrit ve damızlık yaş koza toplam alım tutarları ve destek ödemeleri yıllar itibariyle sırasıyla Tablo 11 ve Tablo 12’de verilmiştir. Tablolar incelendiğinde son 5 yılda I. ve II. Sınıf polihibrit yaş koza alım fiyatının yaklaşık %120; III. Sınıfının ve çipezin ise yaklaşık %150 arttığı görülmektedir. Aynı şekilde damızlık kozalarda toplam alım fiyatı %63 bir artış göstermiştir. Destek ödemeleri toplam fiyat üzerinde önemli bir paya sahip olup, özellikle düşük kaliteli kozalarda destek tutarı alım tutarının kat be kat üzerine çıkmaktadır.

⁶ Kozabirlik verileri.

Tablo-11 Polihibrit ve damızlık yaş koza toplam alım fiyatları(TL/KG)⁷

		2013	2014	2015	2016	2017
Polihibrit	I	24,50	35,00	35,00	45,00	55,00
	II	24,00	34,00	34,00	44,00	54,00
	III	22,50	33,00	33,00	43,00	53,00
	Çipez	20,20	30,20	30,20	40,20	50,20
Damızlık	I Sınıf (0-3 Fondü)	42,00	55,00	55,00	65,00	85,00
	II Sınıf (4-7Fondü)	36,50	49,00	49,00	59,00	79,00
	III Sınıf (8-10 Fondü)	31,00	44,00	44,00	54,00	74,00
	IV Sınıf (11-15Fondü)	25,50	38,00	38,00	48,00	68,00
	V Sınıf (16 Fondü ve yukarı)	20,20	30,20	30,20	40,20	50,20

Kaynak: Kozabilirlik

Tablo 12 Polihibrit ve damızlık yaş koza destek tutarları (TL/KG)⁸

		2013	2014	2015	2016	2017
Polihibrit	I	20,00	30,00	30,00	40,00	50,00
	II	20,00	30,00	30,00	40,00	50,00
	III	20,00	30,00	30,00	40,00	50,00
	Çipez	20,00	30,00	30,00	40,00	50,00
Damızlık	I Sınıf (0-3 Fondü)	20,00	30,00	30,00	40,00	50,00
	II Sınıf (4-7Fondü)	20,00	30,00	30,00	40,00	50,00
	III Sınıf (8-10 Fondü)	20,00	30,00	30,00	40,00	50,00
	IV Sınıf (11-15Fondü)	20,00	30,00	30,00	40,00	50,00
	V Sınıf (16 Fondü ve yukarı)	20,00	30,00	30,00	40,00	50,00

Kaynak: Kozabilirlik

SEKTÖRÜN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Tarımsal ilaçlamalar nedeniyle yaşanan zehirlenmeler, sanayideki gelişmeler nedeniyle köyden şehre göçler sonucunda köylerde genellikle yaşlı nüfusun kalması, yılda 1 kez yapılabilen olması nedeniyle özel besleme yerlerinin yapılmayarak evlerde beslemenin yapılmakta olması gibi nedenlerle üretimde azalmanın yaşanması en önemli sorunlardır.

Üretim süresinin kısa olması nedeniyle üreticilerin emeklerinin karşılığını kısa sürede almaları, üreticinin emeği dışında fazla masraf gerektirmemesi, Ülkemizde sanayinin ve tarımsal ilaçlamanın olmadığı bölgelerin hala mevcut olması, diğer tarımsal ürünlerle karşılaştırılınca kısa sürede iyi bir gelir getirmesi gibi nedenler üretimin daha uzun yıllar ülkemizde devam ettirilebileceği konusundaki avantajlı yönleridir.

⁷ Kozabilirlik verileri.⁸ Kozabilirlik verileri.

Gerek mevcut üretim bölgelerinde gerekse yeni oluşturulmaya çalışılan bölgelerde karşılaşılan en önemli sorunların başında özel besleme yerlerinin olmayışı gelmektedir. Ülkemizde tarım ile ilgili çeşitli krediler verilmesine karşın bu krediler genellikle üretim sonrası aşamaları kapsamaktadır. İpekböceği besleme yerlerinin yapımı konusunda uzun vadeli kredi sağlandığı takdirde mevcut üretim korunabilecektir. Bunun dışında üreticilerin ihtiyaçlarının tümü (dut fidanı, vb.) Kozabirlikçe karşılanmaktadır.

03.06.2011 tarihli ve 639 sayılı Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 18.4.2006 tarihli ve 5488 sayılı Tarım Kanunu ve 16.2.2016 tarihli ve 2016/8540 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Kırsal Kalkınma Destekleri Kapsamında 01.01.2016-31.12.2018 dönemi için uygulamaya konulan ipekböceği tesis yapımı için 18-40 yaş arası Genç Çiftçilere verilen 30 Bin TL hibe destek tutarının arttırılarak önümüzdeki yıllarda da bu destek programının sürdürülmesi büyük önem taşımaktadır.

Tarımsal üretimde sürdürülebilirliğin sağlanması, girişimciliğin teşvik edilmesi, yetiştiricilerin gelir düzeyinin yükseltilmesi, alternatif gelir kaynaklarının oluşturulması ve kırsalda istihdama katkı sağlayacak arıcılık, ipekböcekçiliği, kaz ve hindi yetiştiriciliğinde üretimin artırılması, kalitenin yükseltilmesi için damızlık ve ticari modern işletmelerin kurulmasına ilişkin 18/4/2006 tarihli ve 5488 sayılı Tarım Kanununa ve 9/1/2017 tarihli ve 2017/9760 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Hayvancılık Yatırımlarının Desteklenmesine İlişkin Karara istinaden Bakanlıkça belirlen illerde 2017-2019 yılları arasında; %100 hibe olarak 10 kullanıcı toplu ipekböceği besleme evi ve kapama dut bahçesi tesisi yapımında destek verilecek il ve hibe tutarının arttırılarak uygulamaya devam edilmesi ülkemiz ipekböcekçiliğinin gelişimi açısından büyük önem arz etmektedir.

İpekböcekçiliği ekonomik ve sosyal boyutu birlikte göz önüne alındığında, aile içindeki 7'den 77'ye tüm bireylerin emeğinin değerlendirilerek, bölge insanının gelir seviyesinin arttırılmasıyla, köyden kente göçün önüne geçilerek, üretime dayalı sosyal bir gelir dağılımı da sağlamaktadır. Son yıllarda tüm Dünya'da olduğu gibi Ülkemizde de tüketicilerin bilinçlenmesiyle ekolojik ve doğal ürünlere olan talep artışının olduğu ve bu artışın süreceği görülmektedir. Ülkemizde organik tarım üretiminin gelişmesi ile birlikte, organik üretimin gerçekleştirildiği sahalarda, alternatif bir ürün olarak ipekböceği yetiştiriciliği de teşvik edilmelidir. Hali hazırda böyle bir üretim devam ederken bu potansiyel kesinlikle kaybedilmemelidir.